

Varga-bonyi-árokktól keletre (KÖH 77319): Magyaregrestől D-re, a Varga-bonyi-árokktól K-re lelőhelyet találtunk, ami Ny-ra és É-ra is folytatódhat. A patak melletti erdős, zombékos terület nem bejárható, É-ra sincs művelve, de feltehetően a vízig ér. Ny-i és D-i határa biztosnak tűnik. A leletanyagban közepes mennyiségű (kevés azonosíthatatlan őskori és hasonló mennyiségű Árpád-kortól a kora újkorig terjedő) kerámia volt.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Balla Krisztián.

MOLNÁR ISTVÁN

199. Makó határa (Csongrád megye) Sza, Á, Kú, Ú, I

A Makó–Csanádpalota/Nagylak között épülő M43 gyorsforgalmi út építése kapcsán 2011-ben az alábbi lelőhelyek feltárása folyt.

Makó, Igási járandó (KÖH 42472): A Szegedi Egyetem Régészeti Tanszéke a szegedi Móra Ferenc Múzeum megbízásából dolgozott az M43-32 jelű lelőhelyen. A 2010. október 18–22. között elvégzett próbaásatást követően vált lehetségessé a megelőző feltárás 2011. június 15. és július 5. között. A Makótól ÉK-re fekvő lelőhely egy nagyjából É–D irányú alacsony dombvonulaton fekszik, K-i határát csatornává alakított valamikori természetes vízjárás alkotja. Az autópálya nyomvonala a lelőhely É-i csücskét érinti. Ugyanezen a lelőhelyen 2009-ben már folyt kutatás: a KÖSZ munkatársai (ásatásvezető Füköh Dániel) a Magyar–Román gázszállító vezeték nyomvonalaiban 50 m²-nyi felületen 2 szarmata kori árkot találtak.⁴⁹

Összesen 53 régészeti jelenséget (stratigráfiai egységet) tártunk fel és dokumentáltunk. Ebből 9 volt szarmata, 37 kora újkori és 7 ismeretlen korú. Ez utóbbiak jellegtelen gödrök. A szarmata településrészletből, amelynek nagy része valószínűleg az autópálya által csak kis szakaszon érintett dombon helyezkedhet el, 1 méhkas alakú gödröt találtunk kiemelkedő mennyiségű archeozoológiai anyaggal (szarvasmarha és egyéb állatok vázrészei), 1 kutat(?) nagy mennyiségű összeállítható vagy ép, korongolt (hombár) és kézzel formált (fazekakak, fedők) edénytöredékekkel, valamint 2 jellegtelenebb gödröt. A kerámia jellege és az előkerült *terra sigillata* töredék alapján a szarmata településrészlet talán a 2–3. századra keltezhető.

Az ásátás érdekessége egy újkori település(?): két szabályos, É–D-i irányú sorban elhelyezkedő és azonos módon – K–Ny – tájolt előgödörös sütőkemencék, ill. általában több kemencével és sütőfelülettel ellátott, földbe mélyített házak viszonylag gazdag és jellegzetes leletanyaggal (vastárgyak, szürke és mázas, valamint festett díszítésű, vékony falú kerámia: főként fazekak, tálak, fedők, néhány pipa). Az újkori településrészlet a lelőhely vízparthoz közeli részén helyezkedett el jól elkülönülve a szarmata jelenségektől, amelyek jellemzően a magasabb területen csoportosultak.

Munkatársak: Nagy Katalin, Felföldi Szabolcs; Haraszti László, Róka Attila ásátási technikusok.

KULCSÁR VALÉRIA

Makó, Igási járandó (KÖH 52724): A Szegedi Egyetem Régészeti Tanszéke a szegedi Móra Ferenc Múzeum megbízásából dolgozott az M43-33 jelű lelőhelyen. A 2011. június 29. és július 8. között elvégzett próbaásatást követően vált lehetségessé a megelőző feltárás 2011. augusztus 2. és október 10. között. A lelőhely Makótól ÉK-re, nagyjából a Száraz-ér kanyarulatában fekszik, a vízparttól K-re és D-re. A régészeti jelenségek közvetlenül a vízparton és a terület két kiemelkedő dombvonulatán koncentráálódtak, az alacsonyabban fekvő részekben ritkásan jelentkeztek. Az ásátás során 192 régészeti jelenséget (stratigráfiai egységet) bontottunk ki és dokumentáltunk. Ebből 154 bizonyult szarmata korinak, 22 újkorinak, 16 kora ismeretlen, 28 pedig nem bizonyult régészeti jelenségnek.

A szarmata korból egy telep-, ill. egy temetőrészletet tártunk fel. Az anyag feldolgozásáig nem dönthető el, egykorúak-e a telepjelenségek és a sírok.

A szarmata kori telepjelenségek nagy hányada (116) tároló- vagy agyagnyerő gödör, amelyek egy részénél megfigyelhető, hogy az oldaluk, illetve az aljuk kiégett. A településrészlet jellegzetessége, hogy több esetben került elő áglyenyomatos paticsal teli gödör, ahova a paticsok mennyiségéből következtetve egész házak falomladékait helyezték el, illetve néhány esetben szétrombolt kemencék részeit. Több esetben tártunk fel kutyavázakat, az egyik mély gödör alján pedig egy kutyaváz alatt elhelyezkedő 3 birkakoponyát találtunk több edénytöredékkel együtt. Kilenc szabályos, lekerekített sarkú téglalap alakú, földbe mélyített épületet tártunk fel a tartószerkezetre utaló cölöplyukokkal a házak tengelyében, illetve számos, részben rendszert mutató karólyukkal. Fűtőszerkezetre utaló nyom egyik házban sem volt. A gazdag leletanyag (római? amforatöredékek, szürke és téglaszínű korongolt kerámia, kézzel formált fazék- és fedőtöredékek, ill. néhány ép edény, viszonylag kevés állatcsont, nagy mennyiségű szilikátsalak és áglyenyomatos patics, bronzfibulák, csonteszközök, üvegyöngyök, valamint egy feltehetőleg 3. századi római kisbronz és további fibulatöredékek a fémdetektoros kutatásból) talán a 3. század első felére keltezhető a településrészlet.

A temetőrészlet jelenségei a terület K-i végén helyezkedtek el kompakt módon. A temető valószínűleg D-i irányban folytatódik az autópálya nyomvonalaiból kieső területen. Hét sírt tártunk fel, amelyek közül hármat kerített árok. Ez utóbbiaknak csak a részleteit találtuk meg, részben az igen rossz látási viszonyok miatt, részben azért, mert valószínűleg elkoptak. Több esetben figyeltünk meg összeálló edénytöredékeket az árkok egyébként egynemű betöltésében. A D–É tájolású sírokat két kivétellel kirabolták. A mellékletek (hurkos-kampós feltekereselt végű fülbevaló, aláhajlított lábú fibulák, lecsiszolt sarkú karneolgyöngyök) a 4. századi kelteztést valószínűsítik. Az egyik kirabolt sírból ép vaskard került elő.

Az újkori objektumok közé soroltunk 1 gödröt és 10 földbe mélyített, egy vagy két sütőkemencével ellátott házat, amelyek nagy része a lelőhely középső részén két É–D irányú sorba rendeződve és egyformán tájolva helyezkedett el. Egy ház ezektől távolabb került elő, kemencéjét – ellentétben az összes többivel – az épület K-i részébe építették. Egy esetben találtunk olyan sütőkemencét, amelyhez nem tartozott ház (illetve a gép elpusztította, mivel nagyon sekélyen, sokszor a humusz-

49 RKM 2009. 268

ban helyezkedtek el). A kemencék általában gyengén égtek át, valószínűleg rövid ideig voltak használatban. Az újkori objektumok leletanyaga szegényes: mázas újkori kerámia és néhány vastárgy. Hasonló jelenségeket figyeltünk meg a Száraz-ér Ny-i partján lévő 32. lelőhelyen, illetve figyeltünk meg kollégák a szomszédos lelőhelyeken folytatott korábbi megelőző feltárásokon.⁵⁰

Munkatársak: Báló Zoltán régész; Haraszi László, Csík Veronika ásatási technikusok; Boros Bence, Eszes Adrienn, Füleki Orsolya, Gruber Attila, Gyalai Zsófia, Horváth Szabina, Hrabák Zita, Jancsó István, Kurucz Máté, Lőrincz Dávid, Nyúl Tibor, Pilling Zoltán, Salamon Bernadett, Szabó Zsolt, Vadász Emese régészhallgatók (SZTE); Bacskai István fémdetektoros vizsgálat.

KULCSÁR VALÉRIA – PINTÉR-NAGY KATALIN

*Járandószerék*⁵¹ (KÖH 52727): 2011. október 18. és november 8. között megelőző feltárást végeztünk a nyomvonal M43-35 jelű lelőhelyén. A feltárással érintett, lehumuszolt terület elérte az 6192 m²-t. Az 50–60 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna kevert agyagos altalajon 52 stratigráfiai egységet figyeltünk meg. Ezek közül 4 ároknak, 2 épületnek, 8 kemencének, 5 hamusgödörnek, 4 munkagödörnek, 17 tárolóveremnek és 12 cölöphelynek bizonyult. Korszakot meghatározó leletanyag szinte az összes objektumból előkerült. Az Árpád-kori leletanyag zömét cserépbogrács és fazék töredékei képviselték.

A telep ÉNy-i felében került elő az objektumok jelentős része. Ezen a részen egy 7 kemencéből álló kemencebokrot tártunk fel, melyeknek sütőfelületét sűrűn kerámiával és alacsony talcsonttal tapasztották ki. Nem messze a kemencebokortól előkerült két különböző méretű és funkciójú épület. Az egyik, egy É–D-i tájolású, kisebb méretű, téglalap alakú, cölöphelyes, félig földbe mélyített épület volt, ÉK-i végében, párhuzamosan egymás mellett futó karólyukak kerültek elő. A másik egy K–Ny-i tájolású, nagyobb méretű, téglalap alakú, félig földbe mélyített, cölöpszerkezetes épület, melynek DNy-i sarkánál alakítottak ki egy nagyobb méretű, téglalap alakú, rézsús, 110 cm hosszú bejáratot. Az épület ÉNy-i sarkából egy kemence került elő, melyet a sütőfelület vastagságából és átégéséből ítélve hosszú ideig használtak. A gödrök zöme sekélyen az altalajba mélyedő, kerekded beásásnak bizonyult.

Munkatársak: Pópity Richárd, Gera Róbert technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

*Járandószerék*⁵² (KÖH 52729): 2011. október 7. és november 11. között megelőző régészeti feltárást végeztünk az M43-36 jelű lelőhelyen. A próbafeltárási eredményei alapján már sejteni lehetett, hogy egy viszonylag sűrű szarmata teleppel kell

számolnunk. A megnyitott mintegy 10000 m²-en 181 régészeti objektum feltárta bontakozott ki. A lelőhely sűrűsödése két gócpont körül csoportosult. Az egyik gócpont a kitűzött terület D-i szélét érinti, ahol az autópálya nyomvonala mind K-i, mind Ny-i irányba kiszélesedik. Itt került elő az objektumok közel 80%-a. A másik csomópont a felület ÉNy-i sarkában volt, ez csak részben esett a nyomvonalba.

Az objektumok közül 2, téglalap alakú, közel 40 m² alapterületű épület emelkedik ki. A 2. épület félig földbe mélyített, tájolásuk ÉNy–DK. Az objektumok jelentős része méhkas alakú gabonátároló gödör volt, amelyet utólag szemetesgödörnek használtak. Néhány ilyen objektumban azonban az átlagos szarmata leletanyagtól eltérően nagy mennyiségű, helyi fémművességre utaló emlékműanyagot találtunk. Kidobott kemencéket, vastöredékeket, vasolvasztékokat, hamus, paticsos rétegeket.

Az objektumok fennmaradó része valószínűleg elsődlegesen agyaggyerő funkciót tölthetett be és utólag kerültek csak bele a szarmata kor emlékei. Az objektumok mélysége 120–130 cm között volt a nyestet felszíntől számolva és aljuk a mai talajvízszint alá ért.

A kerámiaanyag alapján a lelőhely feltárt részlete a 2. századra keltezhető. Ezt látszik megerősíteni néhány dák típusúnak tartható edény, ill. az a római *terra sigillata* edény, amely a 168 SE sz. gödörből került elő. Formája a Drag. 54 számú típushoz hasonló, de vagy a rheinzaberni vagy a westerndorfi műhelyek terméke. Bemetszett mintája alapján üvegedényeket utánozhatott. A korszak alföldi emlékműanyagában egyedinek tartható.

A lelőhely D-i és É-i irányba is folytatódik a nyomvonalban.

PALUCH TIBOR

Az M43 autópálya második ütemének legelső szakaszán a nyomvonal – a 34+800–37+200 km-szelvények között, mintegy 2,4 km hosszúságban – a 2005. évi régészeti terepbejárást és hatástanulmányt követően megváltoztatásra került. A változással a nyomvonal 150–200 m-rel É-abbra tolódott. Az ezen a területen korábban meghatározott 3 régészeti lelőhely így kikerült a nyomvonal 100 m széles sávjából, ezért nem szerepelt a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat által próbafeltárással szerződött lelőhelyek között sem.

2010. november 24-én és 2011. január 14-én a Móra Ferenc Múzeum munkatársai felkeresték a nyomvonal-változtatással érintett, átvizsgálendő területet. A sűrű gyomnövényzet miatt alkalmatlan volt terepbejárásra az autópálya nyomvonala a 36+750–37+200 km-szelvények között, továbbá az autópályától É-ra az Igási út vonala. Járható volt az autópályától D-re az Igási út szélesítendő területe, ahol azonban leletanyagot nem észleltünk. A nyomvonal 36+700–34+800 km-szelvénye között szintén végig bejárható volt, bár eltérő hatékonysággal lehetett végezni a megfigyeléseket (szántás, friss szántás, őszi búza, mélyszántás, repce, petrezselyem stb.). A bejárás során 2, korábban is ismert lelőhely területe bővült, valamint azonosítottunk 1 eddig nem ismert lelőhelyet is.

Makó Igási ugar (M43 58. lelőhely; KÖH 52676): a 35+100 km-szelvény körül észleltük a lelőhelyet, mely az érmedret kö-

50 pl. RKM 2009. 268. 317. lelőhely, Makó, Igási járandó II. KÖH 42473.

51 A földrajzi név alakja helyesen: Járandószerék!

52 Ld. az előző jegyzetet

vetve ÉNy-i irányba bővült. Az Árpád-kori leletanyaga gyenge intenzitást mutatott.

Igási Ugar (M43-59. lelőhely; KÖH 52712): a 36+050–36+500 km-szelvény között húzódik a lelőhely, melynek területe É-i és ÉK-i irányba bővült. Az Árpád-kori leletanyag gyenge intenzitású volt, a nyomvonalba eső K-i és Ny-i oldalon azonban enyhén sűrűsödött.

Igási-ugar (M43-60. lelőhely; KÖH 78657): a 35+300–35+500 km-szelvény között egy új lelőhelyet találtunk, mely nem mutat kapcsolatot a korábbi hatástanulmányokban és helyszíni szemlék során leírt lelőhelyekkel. A terület K-i irányú kiterjedésének meghatározását az itt található mélyszántás nagyban nehezítette. A lelőhely Árpád-kori leletanyaga gyenge intenzitású volt.

Munkatársak: Balogh Csilla régész, Heipl Mónika, Kerekes Orsolya régésztechnikus.

BEDE ÁDÁM

200. Makó, Ipari Park, M43-29. lh.

(KÖH 55149)

(Csongrád megye) B, Sza, A

Makótól K-re, a Királyhegyesi út D-i oldalán felépülő élelmszergyár építése során a gyár területén kívül, de azzal összefüggésben több kisebb-nagyobb beruházásra került sor (rákosi csatorna nyomvonalának áthelyezése, közművezeték fektetése, bekötőút kialakítása). 2011 folyamán összesen hatszor végeztünk a területen feltárást, illetve leletmentést az Ipari park létesítése I. ütem 1. és 6. lelőhelyein.

A munkálatok a Makó–Hódmezővásárhely közötti vasútvonaltól K-re, a Királyhegyesi út D-i oldalán, a telekhatár és a műút közötti részen, egészen a Makót elkerülő útig tartott. A beruházással érintett terület középső részén egy partosabb, a vízjárta részekből kiemelkedő domb található, amelynek D-i részén az Ipari Park I. ütemének 6. sz. lelőhelye feküdt. K-i irányban a csatorna és a közművek nyomvonala, valamint a tervezett bekötőút érintette a Makót elkerülő műút nyomvonalán feltárt M43-29 lelőhelyet, ill. az Ipari Park I. ütem 1. lelőhelyét. E két eltérő megnevezés alatt futó lelőhely a földrajzi viszonyok (azonos dombhát), illetve a megfigyelt régészeti jelenségek (szarmata telep) alapján összetartozik; az M43-29 lelőhely név alatt dokumentáltuk.

A beruházásokkal érintett terület megelőző feltárásait 2011. május 5–23., szeptember 29–30. és november 15–18. között végeztük el. A megkutatott közel 3000 m²-en összesen 47 objektumot és 68 statigráfiai egységet különítettünk el. A laposabb részekben, a magas talajvízszint következtében már a humusz eltávolítását követően a szelvény egész területét víz borította, ami nagymértékben megnehezítette, sőt több esetben megakadályozta az objektumok bontását, dokumentálását.

A lelőhelyen feltárt telepobjektumok az előkerült leletanyag alapján három korszakhoz tartoztak. A beruházásokkal érintett terület középső részén található dombhát Ny-i lankájának felső harmadán bronzkori és avar kori telepjelenségek csoportosultak. A közepes és nagy méretű gödrök mellett, azoktól K-re, a domb felső részén egy Ny–K-i tájolású, lekerekített sarkú, téglalap alaprajzú épület került elő. A ház ÉK-i sarkában kiala-

kított kemence tapasztása alatt egy bronzkori gödör maradványát dokumentáltunk. Az épület aljában a cölöphelyek mellett, egy kerek alaprajzú, viszonylag sekély mélységű gödörszerű lemélyedést, illetve részben a kemence előtt, a K-i oldalfal mentén egy omladékréteget is megfigyeltünk. A ház szerkezetét, kialakítását, illetve méretét tekintve teljesen megegyezett a szomszédos dombokon előkerült (Makó Ipari Park I. ütem 1., 2., 3., 5. lh.) kora Árpád-kori kerámiaanyaggal keltezett házakkal. Leletanyagában ugyanakkor teljesen különbözött azoktól, miután betöltéséből nagyobb mennyiségű kézzel formált kerámiatöredék, állatsont, valamint kevés salak került elő. Hasonló leletanyagot tartalmaztak a háztól Ny-ra fekvő, többségében méhkas kialakítású tárolóvermek is.

A nyomvonal K-i részére a kisebb-nagyobb méretű, kerek, vagy ovális alaprajzú, méhkas alakú gödrök jellemzőek, amelyek betöltéséből jól iszapolt, jellegzetes szarmata kerámiaanyag került elő. A lapos, jelenleg erősen talajvízes területről egy kút feltárását is sikerült dokumentálnunk, amely jól mutatja, hogy a császárkorban a mainál jóval szárazabb időszak volt. A gödrök mellett néhány árkot, valamint további szabálytalan alaprajzú kisebb-nagyobb jelenség részletét figyeltük meg. A szarmata jelenségek több esetben egymással szuperpozíciót alkottak, ami a területen egykori tartósabb megtelepedésre utal.

A régészeti korú jelenségek mellett, elsősorban a szelvény Ny-i végében néhány újkori/recens beásást is megfigyeltünk. A csatorna K-i végét, valamint a bekötőút É-i részét képező területet ugyanakkor teljesen feldúlt állapotban találtuk, egykori régészeti érintettségéről csak a felszínen gyűjtött néhány kerámiatöredék utalt.

VARGA SÁNDOR

201. Markaz, 1. lelőhely

(KÖH 77239)

(Heves megye) Ő

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet, a Dobó István Vármúzeum 2010. augusztus 31. és 2011. április 30. között kutatási terv keretében terepbejárásokat végzett a Mátra D-i részén. Cél a 2004–2007 közötti időszakban azonosított régészeti lelőhelyek műszeres bemérése, további – elsősorban őskori – lelőhelyek feltérképezése a Mátrában, a tervésítésre alkalmas lelőhelyek felmérése.

A település Ny-i részén, a pliocén-negyvedidőszaki hegylábi felszínen, a földúton és a mezőgazdaságilag megmunkált felszínen, 10×10 m-en pattintott őskori köveket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Kerékgyártó Gyula, Kecskeméti Attila, Kecskeméti Daniella, Fodor László (Dobó István Vármúzeum).

Konzulens: Dr. Mester Zsolt egyetemi adjunktus (ELTE Régészettudományi Intézet).

GUTAY MÓNIKA

202. Mályi határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, U, B, Kö, Kk, Kú

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság 2011-ben elkészítette a „Hatvan (vez.)–Miskolc, Tiszai pu. (kiz.) vonalszakasz megvalósíthatósági tanulmányának és engedé-